บทที่ ๑
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เอกสารใบลานเป็นคัมภีร์โบราณประเภทหนึ่งที่สร้างจากวัสดุประเภทใบลาน ใช้กรรมวิธีการจารด้วยอักษรโบราณ* มีวัตถุประสงค์เพื่อบันทึกความคิด ความรู้ และเรื่องราวต่าง ๆ กำเนิดวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานปรากฏหลักฐานลายลักษณ์ครั้งแรกในการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๕ ปี พ.ศ.๔๓๓ (บางเอกสารว่าปี พ.ศ.๔๕๐) ประเทศศรีลังกา[๒] สาเหตุของการสังคายนาครั้งนี้สืบเนื่องจากภิกษุชาวลังกาเห็นว่าพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้าคลาดเคลื่อนวิปลาศไปมาก จึงตกลงจารึกพุทธพจน์ลงใบลาน ใช้ภาษามคธ กระทำที่อาโลกเลณสถาน มตเลชนบท พระเจ้าวัฏฏคามณีอภัย ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ มีพระรักขิตมหาเถระเป็นประธานและเป็นผู้ซักถามพระธรรมวินัย พระติสสเถระเป็นผู้ตอบข้อซักถาม การสังคายนาครั้งนี้ ทำอยู่ ๑ ปีจึงสำเร็จ (อมรเมธาจารย์ (นคร เขมปาลี), เมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, ๒๕๓๘, หน้า ๒๕)

อย่างไรก็ดีก่อนการสังคายนาครั้งที่ ๕ นั้น ปรากฏหลักฐานการกล่าวถึงวัฒนธรรมการจารใบลานบ้างแล้ว แต่ไม่บันทึกเป็นลายลักษณ์ที่ชัดเจน เช่น ในวินัยปิฎกว่าด้วย สัปปาณกวรรคโอนวีสติวัสสสิกขาบท ตอนปาจิตตียกัณฑ์ (ว่าด้วยการอุปสมบทให้บุคคลที่มีอายุหย่อนกว่า ๒๐ ปี) สมัยนั้นพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน ในกรุงราชคฤห์มีกุมาร ๑๗ คน มีเด็กชายอุบาลีกุมารเป็นหัวหน้า มารดา บิดา อุบาลีกุมารรำพึงถึงวิธีการที่จะทำให้อุบาลีสุขสบายเมื่อยามตนเองล่วงลับไปตอนหนึ่งว่า “ถ้าเจ้าอุบาลีเรียนเขียนหนังสือนิ้วมือจะระบม ถ้าเจ้าอุบาลีเรียนวิชาคำนวณด้วยวิธีอย่างนี้เจ้าอุบาลีก็จะอยู่สุขสบายไม่ลำบาก...” (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙, หน้า ๕๑๓)

ดังนั้นก่อนการสังคายนาครั้งที่ ๕ ที่ประเทศศรีลังกานั้นวัฒนธรรมการจารใบลานน่าจะถือกำเนิดในอินเดียก่อนแล้ว ทั้งนี้สืบเนื่องจากอินเดียและศรีลังกานั้นมีประวัติศาสตร์ที่ใกล้ชิดกัน

---

*คัมภีร์โบราณ หมายถึง หลักฐานที่เป็นภาษาและตัวอักษรที่มีอายุตั้งแต่ ๑๐๐ ปี ขึ้นไปสำเร็จด้วยหัตถกรรมของบรรพชน คัมภีร์โบราณแบ่งได้ ๓ ประเภท ได้แก่ จารึก สมุดไทย และคัมภีร์ใบลาน

[๒]สังคายนา หมายถึง การร้อยกรอง หรือรวบรวมพระธรรมวินัย อันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งกระจัดกระจายกันอยู่ ให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน มีระบบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีการประชุมสงฆ์ดำเนินการรวบรวมจัดหมวดหมู่ จัดระบบให้เป็นที่เรียบร้อย การตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์แห่งพระธรรมวินัย มีการลงมติรับรองกันไว้เป็นหลักฐานสำคัญ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

มานาน เช่น ในการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๓ (ปี พ.ศ. ๒๓๖-๒๓๘) ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อเสร็จสิ้นการสังคายนาทรงต้องการที่จะเผยแผ่พุทธศาสนาให้เป็นที่รู้จักและมั่นคงอยู่ในอาณาจักรต่าง ๆ จึงได้ส่งสมณทูตไปเผยแผ่ยังดินแดนต่าง ๆ จำนวน ๙ สาย โดยสายที่ ๙ ได้ส่งพระมหินทเถระและพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเดินทางไปเผยแผ่ยังประเทศศรีลังกา และในสมัยเดียวกันนางสังฆมิตตาเถรีธิดาของพระองค์พร้อมบริวารได้เดินทางไปเป็นปวัตตินี* บวชกุลธิดาสมทบเพิ่มในศรีลังกาด้วย ด้วยความสัมพันธ์ดังกล่าวศรีลังกาจึงได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดียอย่างใกล้ชิดทั้ง ด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม (เทพประวิณ จันทร์แรง, ๒๕๕๒, หน้า ๑๐๖) ซึ่งคงรวมถึงวัฒนธรรมการจารใบลานด้วย

ดังนั้นวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานจึงปรากฏหลักฐานลายลักษณ์ครั้งแรกในการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๕ ปี พ.ศ.๔๓๓ ประเทศศรีลังกา และด้วยหลักฐานการกำเนิดการจารใบลานสัมพันธ์กับพุทธศาสนา วัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานจึงถือเป็นวัฒนธรรมสืบเนื่องจากพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ตามช่วงเวลาดังกล่าวไม่ปรากฏหลักฐานการแพร่กระจายวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานจนกระทั่งในสมัยพระเจ้าปรากรมพาหุ (พ.ศ.๑๖๙๖-๑๗๒๙) โปรดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๗ ขึ้นในศรีลังกาอีกครั้ง ความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในช่วงดังกล่าวนี้ส่งผลให้บรรดาประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นดินแดนที่สืบต่อเนื่องมาจากดินแดนสุวรรณภูมิทั้งไทย ลาว พม่า กัมพูชา ได้ไปสืบพุทธศาสนามายังราชอาณาจักรของตน และช่วงดังกล่าวเริ่มปรากฏหลักฐานที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานตามราชอาณาจักรต่าง ๆ

อาณาจักรไทยปรากฏหลักฐานการแพร่กระจายวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยปรากฏหลักฐานที่สัมพันธ์กับกลุ่มคำที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนา คือ คำว่า “พระไตรปิฎก” เช่นในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ความว่า

...เมืองสุโขทัยนี้ มีอรัญญิก พ่อขุนรามคำแหงกระทำ

โอยทานแก่มหาเถรสังฆราช ปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร

หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ทุกคน ลุกแต่เมืองศรีธรรมราชมา (กรมสารนิเทศ, ม.ป.ป., หน้า ๕๒-๕๔)

สมัยอยุธยาปรากฏหลักฐานการแพร่กระจายโดยแสดงให้เห็นผ่านคำว่า “พระไตรปิฎก” เช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย

---

*ปวัตตินี หมายถึง อุปัชฌาย์ภิกษุณี

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ปรากฏหลักฐานชัดเจนยิ่งขึ้น ปรากฏทั้งกลุ่มคำ และหลักฐานอื่นที่แสดงให้เห็นถึงการแพร่กระจาย โดยเฉพาะสมัยรัตนโกสินทร์ปรากฏหลักฐานที่กล่าวถึงโดยตรง กล่าวคือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎก* และทรงให้จารึกคัมภีร์พระไตรปิฎกลงใบลานใหญ่ หลังจากนั้นวัฒนธรรมการจารพระไตรปิฎกได้กลายเป็นขนบประจำรัชกาลอย่างหนึ่ง จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ ๕ วัฒนธรรมการจารพระไตรปิฎกในราชสำนักจึงเริ่มเสื่อมลง เนื่องจากพระองค์ได้นำเอาระบบการพิมพ์มาใช้พิมพ์พระไตรปิฎกแทนการจารลงใบลานที่มีมาแต่เดิม

อย่างไรก็ตามหลังสมัยรัชกาลที่ ๕ แล้ว ขนบการสร้างพระไตรปิฎกประจำรัชกาลยังคงปรากฏอย่างต่อเนื่อง แต่ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการจารลงใบลานมาใช้ระบบการพิมพ์ลงกระดาษแทน ดังนั้นจึงดูเหมือนว่าพัฒนาการของวัฒนธรรมการจารใบลานในสังคมไทยจะสิ้นสุดลงในรัชกาลที่ ๕ เท่านั้น แต่ปรากฏว่าในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๖ เกิดการเปลี่ยนทางการเมือง คือ การลุกฮือของประชาชนและกลุ่มนักศึกษาในการต่อต้านเผด็จการทหาร และต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ซึ่งเกิดสถานการณ์คอมมิวนิสต์ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงดังกล่าวส่งผลต่อแนวทางการศึกษาสังคมไทยกล่าวคือ โครงเรื่องเดิมมักจะวนเวียนอยู่กับราชสำนักก็หันมาให้ความสำคัญกับเรื่องของท้องถิ่น เช่น ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๙ มีนโยบายรื้อฟื้นและส่งเสริมการศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ได้มีโครงการสำคัญ ๆ เกิดขึ้น เช่น โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย โครงการจัดตั้งศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ส่วนที่เป็นวรรณกรรมได้ส่งเสริมการค้นคว้าด้านวรรณคดีท้องถิ่น และคติชนวิทยาโดยมีศูนย์กลางการศึกษาตามภาคต่าง ๆ (ตรีศีลป์ บุญขจร, ๒๕๔๓, หน้า ๓๓๙ อ้างอิงจากวิมล ดำศรี, ๒๕๓๕, หน้า ๓๐)

โครงการดังกล่าวส่วนหนึ่งส่งผลต่อทิศทางการศึกษาวรรณกรรมไทย เดิมที่ให้ความสำคัญกับวรรณกรรมราชสำนักก็เริ่มให้ความสำคัญกับวรรณกรรมท้องถิ่น ซึ่งวรรณกรรมส่วนหนึ่งถูกบันทึกลงใบลาน ดังนั้นด้วยทิศทางการศึกษาวรรณกรรมปรับเปลี่ยนไปจึงส่งผลให้คัมภีร์ใบลานได้รับการหยิบยกมาศึกษา โดยแนวทางการศึกษาเบื้องต้นสัมพันธ์กับบริบทภายในและแนวทางดังกล่าวได้ความนิยมอย่างต่อเนื่อง และปรากฏว่าในช่วงระยะ ๒๐ ปีที่ผ่านมา แนวทางการศึกษาเริ่มให้ความสัมพันธ์กับมิติภายนอกหรือมิติทางวัฒนธรรม คือ สัมพันธ์กับมิติการสร้าง การใช้ การรักษา แต่อย่างไรก็ตามแนวทางดังกล่าวนี้ไม่ได้รับความนิยมมากนัก สืบเนื่องจาก

---

*ในประเทศไทยนับการสังคายนาครั้งนี้เป็นการสังคายนาครั้งที่ ๒ โดยครั้งที่ ๑ กระทำในสมัยพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ ราวปี พ.ศ.๒๐๒๐ ได้อาราธนาพระภิกษุผู้ทรงไตรปิฎกหลายร้อยรูปให้ช่วยชำระอักษรพระไตรปิฎกในวัดโพธาราม เป็นเวลา ๑ ปี จึงสำเร็จ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

การศึกษาสังคมไทยยังให้สังคมไทยเป็นหน่วยวิเคราะห์หลัก ส่วนชุมชนหรือวัฒนธรรมย่อย ๆ เป็นส่วนหนึ่งของการโยงใยทั้งหมด ดังนั้นการศึกษามิติทางวัฒนธรรมในช่วงแรกยังคงให้ความสำคัญกับคัมภีร์ใบลานราชสำนัก แม้ระยะต่อมาคัมภีร์ใบลานของชุมชนรอบนอกจะได้รับการหยิบยกมาศึกษาบ้างเพื่อตอบสนองแนวคิดเรื่องท้องถิ่น แต่ก็มีจำนวนน้อยและพื้นที่ได้รับการหยิบยกมาศึกษายังพิจารณาจากพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางภูมิภาคมากกว่าที่จะพิจารณาความสำคัญทางภูมิหลังของประวัติศาสตร์ และความหนาแน่นขององค์ประกอบทางวัฒนธรรม

ส่วนวิธีการศึกษาเน้นวิธีการศึกษาเพื่อหาลักษณะร่วมกับวัฒนธรรมกระแสหลัก หรือเพื่อจรรโลงวัฒนธรรมรัฐ เน้นการหาคุณค่าร่วมกัน ชื่นชมความงาม และพยายามอนุรักษ์ไว้เท่านั้น ด้วยวิธีการศึกษาดังกล่าวจึงทำให้ผลสรุปของการศึกษาในสังคมไทยมีลักษณะที่สัมพันธ์กัน ดังนั้นพื้นที่ย่อย ๆ ตามภูมิภาคจึงไม่มีความสำคัญที่จะถูกหยิบยกมาศึกษา

พื้นที่ในบริเวณอำเภอขุขันธ์เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นคนไทยเชื้อสายเขมร หลักฐานทางโบราณคดีที่เก่าที่สุดที่สัมพันธ์กับพื้นที่สัมพันธ์อิทธิพลขอม คือ ปราสาทตาเล็ง ปราสาทดังกล่าวมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖- ๑๗ ต่อมาช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ พื้นที่ศึกษามีความสัมพันธ์ภายใต้อิทธิพลสยาม และในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ สยามได้รวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง พื้นที่ศึกษาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสยามอย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ ดังนั้นประชาชนที่อาศัยอยู่ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรจึงมีสถานภาพเป็นคนไทยเชื้อสายเขมรหรือจัดเป็นกลุ่มทวิลักษณ์ไทยเขมร

อย่างไรก็ดีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ช่วงที่ขอมได้ขยายอิทธิพลมายังบริเวณภาคอีสานนั้น ปรากฏปราสาทพระวิหารเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่สำคัญ บริเวณปราสาทดังกล่าวได้พบศิลาจารึกซึ่งมีข้อความที่กล่าวถึงวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลาน คือ จารึกปราสาทพระวิหาร ๑ ซึ่งมีข้อความว่า “ …ล…ต ปี วฺระ ลิขิต ปี ทุกฺ ต วฺระ ริกฺ ต ปี ทุก นา กมฺรเตงฺชคตฺ ศฺรีศิขรีศฺวร นุ กมฺรเตงฺ ชคตฺ ศฺรีวฺฤทฺเธ…” ความดังกล่าวแปลว่า ...เขียนคัมภีร์ประวัติไว้บนใบลาน แล้วเก็บรักษาไว้ที่กัมรเตงชคตศรีศิขรีศวร และกัมรเตงชคตศรพฤท... และความโดยรวมของศิลาจารึกหลักดังกล่าว คือ

> พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ พระราชทานพร ทรัพย์ และเมืองวิเภทะแก่ศรีสุกรรมากำเสตงงิ เนื่องมาจากศรีสุกรรมากำเสตงงินี้มีความดีความชอบหลายประการได้แก่ สร้างรั้วให้เทวสถาน เฝ้าบัญชีในเทวสถาน อีกทั้งยังมีเครือญาติที่ทำหน้าที่รักษาประวัติกัมพุพงศ์และประวัติของพระเจ้าแผ่นดินองค์อื่น ๆ แล้วเขียนคัมภีร์ประวัติศาสตร์ไว้บนใบลานและเก็บไว้ในเทวสถาน จากนั้นพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ทรงมีพระบัญชาให้ศรีสุกรรมากำเสตงงิจารศิลาจารึกไว้ที่เทวสถาน และจารไว้ที่เมืองวิเภทะ แล้วพระองค์ยังทรง

พระราชทานเปลี่ยนชื่อเมืองวิเภทะให้ใหม่ว่า“กุรุเกษตร” (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๗)

ศิลาจารึกหลักดังกล่าวสร้างขึ้นในปี พ.ศ.๑๕๘๑ นับเป็นหลักฐานที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานที่มีอายุเก่าที่สุดในเขตวัฒนธรรมขอมบริเวณเทือกเขาพนมดงรัก แต่อย่างไรก็ตามการปรากฏหลักฐานในพื้นที่ดังกล่าวเราไม่สามารถยืนยันได้ว่าในช่วงดังกล่าวนี้วัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานได้แพร่กระจายไปยังพื้นที่อื่นในเขตวัฒนธรรมขอมในบริเวณใกล้เคียงด้วยหรือไม่ แต่เบื้องต้นพื้นที่ที่น่าจะได้รับอิทธิพล คือ พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดโดยเฉพาะพื้นที่ที่ถูกกล่าวถึงในศิลาจารึก คือ เมืองสดุกอำพิล และเมืองวิเภทะหรือเมืองกุรุเกษตร ปัจจุบันพื้นที่ทั้งสองแห่งดังกล่าวตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เมืองสดุกอำพิล คือ ตั้งอยู่ในเขตอำเภออุทุมพรพิสัย เมืองวิเภทะหรือกุรุเกษตร นักวิชาการไม่สามารถยืนยันได้ว่าหมายถึงดินแดนส่วนใด แต่สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึงเมืองในเขตชุมชนโบราณแห่งใดแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาพนมดงรัก อาจหมายถึงตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษณ์ และอำเภอใกล้เคียง รวมถึงชุมชนอื่นที่อยู่ห่างไกลออกไปที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของปราสาทเขาพระวิหารอันเป็นศูนย์กลางทางการเมืองในบริเวณที่ราบลุ่มลำน้ำมูล- ชี ตอนล่าง โดยเฉพาะชุมชนบริเวณแถบเมืองสดุกอำพิลอันเป็นที่ตั้งของปราสาทสระกำแพงใหญ่ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๑) ดังนั้นอำเภอกันทรลักษณ์จึงเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับเขตวัฒนธรรมในบริเวณปราสาทพระวิหารอย่างใกล้ชิด พื้นที่ดังกล่าวปรากฏปราสาทโดนตวล ซึ่งมีอายุร่วมสมัยกับปราสาทเขาพระวิหาร คือ สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖- ๑๗ โดยตั้งอยู่ในเขตบ้านภูมิซรอล ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ

อย่างไรก็ดีนอกจากพื้นที่ทั้งสองแห่งแล้ว พื้นที่อื่น ๆ ที่มีอายุร่วมสมัยเดียวกันก็น่าจะมีความสำคัญไม่น้อย โดยเฉพาะพื้นในเขตอำเภอขุขันธ์ พื้นที่ดังกล่าวแม้ไม่ปรากฏชื่อในศิลาจารึก แต่เป็นพื้นที่ที่มีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมขอมที่หนาแน่น กล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่พบปราสาทหินที่มีอายุร่วมสมัยกับปราสาทพระวิหาร คือ ปราสาทตาเล็ง ปราสาทหลังดังกล่าวตั้งอยู่ไม่ไกลจากปราสาทพระวิหารมากนัก และเป็นพื้นที่ที่มีอายุร่วมสมัยกับหลักฐานที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานที่เก่าที่สุด คือ จารึกปราสาทพระวิหาร ๑

นอกจากนี้พื้นที่ศึกษายังเป็นพื้นที่ที่ปรากฏการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่หนาแน่นที่สุดในเขตจังหวัดศรีสะเกษ จากการสำรวจของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ ในปี ๑๙๙๔ พบกลุ่มพูดภาษาเขมรในเขตจังหวัดศรีสะเกษดังนี้ คือ อำเภอขุขันธ์ จำนวน ๑๑๘,๖๗๖ คน กันทรลักษณ์ จำนวน ๖๐,๕๐๑ คน ขุนหาญ จำนวน ๔๙,๔๖๔ คน ไพรบึง จำนวน ๑๗,๑๐๖ คน ศรีรัตนะ จำนวน ๑๕,๔๒๗ คน ปรางค์กู่ จำนวน ๑๒,๗๐๕ คน ห้วยทับทัน จำนวน ๙,๓๑๐ คน และอื่น ๆ จำนวน

๑,๒๙๓ คน (Pramsrirat, 1994, p. 2) และพื้นที่ในเขตอำเภอขุขันธ์ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอาศัยอยู่หนาแน่น คือ ในเขตลุ่มน้ำห้วยสำราญ ได้แก่ ตำบลหัวเสือ ตำบลใจดี ตำบลดองกำเม็ด ตำบลศรีสะอาด ตำบลปราสาท ตำบลกันทรารมย์ และนอกจากประชาชนในพื้นที่จะใช้ภาษาเขมรเป็นหลักแล้วยังพบว่าการสืบประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ยังคงสัมพันธ์กับวัฒนธรรมขอมเป็นหลัก รวมถึงวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานซึ่งยังปรากฏการสืบต่ออย่างต่อเนื่อง พบทั้งคัมภีร์ใบลาน การผลิตซ้ำ และการใช้ โดยเฉพาะใน ๓ ตำบล คือ ตำบลศรีสะอาด ตำบลกันทรารมย์ ตำบลปราสาท

สืบเนื่องจากพื้นที่ศึกษาจัดเป็นเขตวัฒนธรรมเฉพาะ คือ กลุ่มทวิลักษณ์ไทยเขมร และเป็นพื้นที่ที่มีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมขอมที่หนาแน่น ประกอบกับปัจจุบันพื้นที่ศึกษายังปรากฏวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของพื้นที่ศึกษามีลักษณะทางวัฒนธรรมอย่างไร และวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร

คำถามวิจัย

พื้นที่ศึกษาจัดเป็นเขตวัฒนธรรมเฉพาะ คือ กลุ่มทวิลักษณ์ไทยเขมร ทั้งนี้โดยหลักฐานที่สัมพันธ์ชุมชนที่เก่าที่สุดสัมพันธ์กับอิทธิพลขอม คือ ปราสาทตาเล็ง มีอายุอยู่ในช่วง ๑๖- ๑๗ ปราสาทดังกล่าวมีอายุร่วมสมัยกับพระวิหาร และร่วมศิลาจารึกปราสาทพระวิหาร ๑ ศิลาจารึกหลักดังกล่าวนับเป็นหลักฐานที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานที่มีอายุเก่าที่สุดในเขตวัฒนธรรมขอม ปัจจุบันพื้นที่ศึกษาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรไทย ซึ่งผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมร สืบวัฒนธรรมเขมร

สืบเนื่องจากพื้นที่ศึกษาจัดเป็นเขตวัฒนธรรมเฉพาะ ซึ่งยังปรากฏวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานหนาแน่นทั้งคัมภีร์ใบลาน การผลิตซ้ำ และการใช้ ดังนั้นลักษณะทางวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มทวิลักษณ์ไทยเขมรมีลักษณะอย่างไร และวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑. ศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

๒. ศึกษาสังคมกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอำเภอขุขันธ์ผ่านวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลาน

๓. เพื่อให้ได้ให้องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานในระดับลึก สังเคราะห์ความหลากหลายของวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานในสังคมไทย และจัดระบบความรู้ที่พบให้อยู่ในลักษณะที่พร้อมใช้ มีเครือข่าย และเข้าถึงโดยง่าย

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

กรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบแนวคิดของการศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทย” คือ วัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานมีลักษณะสัมพัทธ์ เนื่องจากวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งแช่แข็งหยุดนิ่งตายตัว แต่เป็นสิ่งที่เลื่อนไหลสามารถปรับเปลี่ยนไปตามบริบทสังคม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาเรื่อง“วัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทย” คือ

๑. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานในสังคมไทยในระดับลึก เนื่องจากในสังคมไทยนั้นปรากฏวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานทุกภูมิภาค แต่การศึกษายังคงให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมราชสำนักซึ่งเป็นวัฒนธรรมกระแสหลัก ส่วนชุมชนย่อย ๆ ขาดความสำคัญที่จะถูกหยิบยกมาศึกษา ดังนั้นการศึกษาวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของพื้นที่ศึกษาจะเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นความหลากหลายของวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานในสังคมไทย และแสดงให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมในสังคมระดับย่อย

๒. พื้นที่ศึกษาจัดเป็นหน่วยเล็กในสังคม ดังนั้นประวัติหรือเรื่องราวของพื้นที่ศึกษามักจะถูกกล่าวถึงเพียงเล็กน้อยตามเอกสารของราชการทั่วไป สืบเนื่องจากวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานเป็นวัฒนธรรมที่ปรากฏในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานนับเป็นหลักฐานภายในชุมชนที่จะช่วยอธิบายเรื่องราวของชุมชนในมิติชุมชนให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการศึกษา

๑. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาจัดเป็นเขตวัฒนธรรมเฉพาะ คือ กลุ่มผู้คนที่อาศัยอยู่เป็นคนไทยเชื้อสายเขมร หรือเรียกว่ากลุ่มทวิลักษณ์ไทยเขมร โดยหลักฐานที่สัมพันธ์กับชุมชนที่เก่าที่สุดสัมพันธ์กับอิทธิพลขอม คือ ปราสาทตาเล็ง มีอายุอยู่ในช่วง ๑๖- ๑๗ มีอายุร่วมสมัยกับพระวิหาร และมีอายุร่วมสมัยกับศิลาจารึกปราสาทพระวิหาร ๑ ซึ่งเป็นหลักฐานที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานที่มีอายุเก่าที่สุดในเขตวัฒนธรรมขอมในประเทศไทย ดังนั้นพื้นที่ศึกษาจึงเป็นพื้นที่ในเขตวัฒนธรรมขอมในเขตวัฒนธรรมปราสาทพระวิหาร และเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำห้วยสำราญซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอาศัยอยู่หนาแน่น โดยครอบคลุมพื้นที่ในเขตตำบลหัวเสือ ตำบลใจดี ตำบลดองกำเม็ด ตำบลศรีสะอาด ตำบลปราสาท และตำบลกันทรารมย์ โดยพื้นที่ที่ปรากฏการ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

สืบต่อทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง พบทั้งคัมภีร์ใบลาน การผลิตซ้ำ และการใช้ คือพื้นที่ในเขต ๓ ตำบล คือ ตำบลศรีสะอาด ตำบลกันทรารมย์ ตำบลปราสาท ซึ่งแต่ละตำบลมีเขตการปกครองดังนี้

๑. ตำบลกันทรารมย์ มีจำนวน ๑๑ หมู่บ้าน คือ

หมู่ที่ ๑ บ้านกันทรารมย์ หมู่ที่ ๒ บ้านตาไอ
หมู่ที่ ๓ บ้านโคกโพน หมู่ที่ ๔บ้านโคกสูง
หมู่ที่ ๕ บ้านศรีอุดม หมู่ที่ ๖ บ้านโคกสุพัสอุดม
หมู่ที่ ๗ บ้านตายอ หมู่ที่ ๘ บ้านหนองไฮ
หมู่ที่ ๙ บ้านโคกโพนตะวันออก หมู่ที่ ๑๐ บ้านลุมพุก
หมู่ ๑๑ บ้านโพนใหญ่

๒. ตำบลศรีสะอาดมีจำนวน ๙ หมู่บ้าน

หมู่ที่ ๑ บ้านสะอาก หมู่ที่ ๒ บ้านภูมิร่มเย็น
หมู่ที่ ๓ บ้านคล้อ หมู่ที่ ๔ บ้านศีรษะกระบือ
หมู่ที่ ๕ บ้านโคกกว้าง หมู่ที่ ๖ บ้านศรีสะอาด
หมู่ที่ ๗ บ้านศรีสมบูรณ์ หมู่ที่ ๘ บ้านตะเคียนบังอึง
หมู่ที่ ๙ บ้านหนองตะเคียน

๓. ตำบลปราสาททั้งหมด จำนวน ๙ หมู่บ้าน

หมู่ที่ ๑ บ้านปราสาท หมู่ที่ ๒ บ้านมะขาม
หมู่ที่ ๓ บ้านกันโทรก หมู่ที่ ๔ บ้านโคกเพชรสวาย
หมู่ที่ ๕ บ้านหนองสะแกสน หมู่ที่ ๖ บ้านสกุล
หมู่ที่ ๗ บ้านบ่อทอง หมู่ที่ ๘ บ้านสะพาน
หมู่ที่ ๙ บ้านเสรี

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๑ แผนที่ของเขตตำบลต่าง ๆ ในเขตอำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านศึกษาประกอบด้วยบริบทภายนอก ซึ่งสัมพันธ์กับการสร้าง การใช้ การรักษา และบริบทภายในสัมพันธ์กับองค์ประกอบภายใน คือ สัมพันธ์กับรูปแบบที่ปรากฏภายในคัมภีร์ใบลาน เช่น องค์ประกอบ ตัวอักษร อักขรวิธี และเครื่องหมาย เป็นต้น

การศึกษาบริบทภายในใช้คัมภีร์ใบลานจากวัด ๒ แห่งเป็นหลัก คือ ๑. วัดลุมพุก ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดของพื้นที่ศึกษา ไม่ปรากฏปีที่สร้างแต่ชาวบ้านในชุมชนกล่าวว่าสร้างก่อนวัดบ้านโคกโพนซึ่งสร้างในปีพ.ศ.๒๔๖๐ ๒. วัดโคกโพน สร้างในปี พ.ศ.๒๔๖๐ วัดแห่งนี้แม้อายุน้อยกว่าวัดลุมพุก แต่เป็นวัดที่ปรากฏปีที่สร้างที่เก่าแก่ที่สุดในพื้นที่ และเพื่อให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงศึกษาคัมภีร์ใบลานจากอื่นเพิ่มเติมอีก ๒ แห่ง คือ วัดบ้านศรีสะอาด และวัดจันทราปราสาท วัดทั้งนี้แห่งสร้างขึ้นก่อนปี พ.ศ.๒๕๐๐

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทย” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แนววัฒนธรรมแนวประวัติศาสตร์ การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงลักษณะทางวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในเขตอำเภอ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ขุขันธ์ และเพื่อศึกษาสังคมผ่านมิติใบลาน การศึกษามีขั้นตอนดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานและพื้นที่ศึกษาจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง และตั้งชื่อเรื่อง

๒. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม

๒.๑ ขั้นเตรียมการ

๒.๑.๑ เตรียมคำถามวิจัย เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญที่สุดในการลงไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งคำถามหลักประกอบด้วยข้อมูลส่วนตัว คำถามที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลาน คือ มิติการสร้าง การใช้ การรักษา และคำถามที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่ ประวัติหมู่บ้าน ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เป็นต้น

๒.๑.๒ เตรียมอุปกรณ์ในการลงพื้นที่ ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพ

๒.๒ ขั้นลงพื้นที่

๒.๒.๑ ศึกษาพื้นที่ศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งเอกสารงานวิจัยและอินเทอร์เนต เมื่อทราบข้อมูลเบื้องต้นแล้วลงสำรวจพื้นที่ในเขตอำเภอขุขันธ์ทั้งหมด โดยสืบหาผู้ให้ข้อมูล และขอนัดสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล การสำรวจข้อมูล ผู้ศึกษาเริ่มปฏิบัติการตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๕๒

๒.๒.๒ เก็บข้อมูลตามกำหนดการที่นัดหมาย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ทั้งนี้โดยขออนุญาตบันทึกเสียง บันทึกภาพประกอบ รูปแบบการสัมภาษณ์จะใช้คำถามตามประเด็นคำถามวิจัยที่เตรียมไว้ และเพิ่มคำถามตามสถานการณ์ การสัมภาษณ์ในหมู่บ้านที่เป็นวัฒนธรรมไทย- ลาว และกวยจะใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร หากเป็นหมู่บ้านเขมรจะใช้ภาษาเขมรเป็นหลัก

๒.๒.๓ เข้าไปสังเกตและมีส่วนร่วม โดยผู้ศึกษาจะเข้าไปมีส่วนร่วมในประเพณีของชุมชนในรอบ ๑ ปี ทั้งวัฒนธรรมประจำปี และวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตได้แก่

ประเพณีประจำปี

เดือนมกราคม	ประเพณีขึ้นปีใหม่
เดือนเมษายน	ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำหมู่บ้าน
เดือนพฤษภาคม	ประเพณีแซนตาซร็อก เป็นประเพณีทำบุญประจำหมู่บ้าน
เดือนตุลาคม	ประเพณีแซนโดนตา ออกพรรษา
เดือนพฤศจิกายน	กฐิน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ประเพณีเกี่ยวเนื่องกับชีวิต

เป็นประเพณีที่ไม่มีกำหนดแน่นอน ได้แก่ งานศพ งานแต่งงาน งานผูกข้อมือ ขึ้นบ้านใหม่ ร่ำมะม็วด งานฉลองศาสนสถาน ศาสนวัตถุ เป็นต้น

๒.๒.๔ เมื่อทำการสังเคราะห์ข้อมูลแล้วพบข้อมูลที่ไม่ชัดเจน จะลงไปเก็บข้อมูลซ่อมอีกครั้ง

๒.๓ วิธีการเก็บข้อมูล เบื้องต้นคือการสืบหาผู้ให้ข้อมูล ในกรณีที่ผู้ศึกษาคุ้นเคยกับชุมชนนั้นจะใช้วิธีสืบหาผู้ให้ข้อมูลจากญาติพี่น้อง และหากเป็นพื้นที่ไม่คุ้นเคยจะใช้วิธีการเข้าไปสอบถามข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้าน และพระภิกษุสงฆ์ในวัด ครั้นเมื่อทราบแหล่งผู้ให้ข้อมูลผู้ศึกษาจะเข้าไปขอสัมภาษณ์ โดยการเข้าไปแนะนำตัว บอกวัตถุประสงค์ และถามผู้ให้ข้อมูลตามคำถามวิจัยที่เตรียมไว้ การบันทึกใช้วิธีจดบันทึก และบันทึกเสียงควบคู่กัน

๒.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสัมพันธ์กับมิติภายนอก มี ๓ กลุ่ม คือ

๒.๓.๑.๑ ช่างจาร หมายถึงกลุ่มที่มีความสามารถในการจารใบลาน สามารถอ่านเขียนอักษรขอม ส่วนใหญ่เป็นฆราวาสที่มีอายุอยู่ในช่วง ๔๕ ปีขึ้นไป มักเป็นกลุ่มที่เคยบวชเรียน แบ่งเป็น ๒ กลุ่มคือ ช่างจารที่ยังจารถึงปัจจุบัน และอดีตช่างจาร เป็นกลุ่มที่เคยจาร แต่ปัจจุบันไม่สามารถจารได้แล้ว

๒.๓.๑.๒ พระภิกษุสงฆ์ ปัจจุบันไม่ปรากฏว่าสามารถจารคัมภีร์ใบลานได้ แต่เป็นผู้มีบทบาทในการจ้างวานในการสร้าง รวมทั้งเป็นผู้ชักชวนชาวบ้านให้ร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อสร้างคัมภีร์ใบลานถวายวัด

๒.๓.๑.๓ ชาวบ้านทั่วไป เป็นผู้ที่จ้างวานการสร้างคัมภีร์ใบลาน ถวายผ้าเพื่อเก็บรักษาคัมภีร์ และเป็นผู้เข้าร่วมประเพณีที่ใช้คัมภีร์ใบลานในชุมชน

อย่างไรก็ดีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นตัวบุคคล นอกจากจะเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สัมพันธ์กับมิติวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานแล้วยังมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางด้านศาสนา พระภิกษุสงฆ์ (มักจะเป็นผู้ที่บวชนาน) และชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิดโดยไม่ได้โยกย้ายมาจากที่ใด

๒.๓.๒ แหล่งข้อมูลที่สัมพันธ์กับการศึกษาองค์ประกอบ คือ มิติที่สัมพันธ์กับตัวคัมภีร์ใบลาน เบื้องต้นใช้คัมภีร์ใบลานจากวัดลุมพุกและโคกโพนเป็นหลัก และใช้คัมภีร์จากวัดจันทราปราสาท วัดศรีสะอาด เพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น คัมภีร์ที่นำมาศึกษาจะเน้นตัวคัมภีร์ที่มีสภาพสมบูรณ์ และบางส่วนที่ไม่สมบูรณ์แต่สามารถนำมาศึกษารายละเอียดได้

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

๓. เก็บรวบรวมข้อมูลชั้นต้น ชั้นรอง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์

๔. จำแนกข้อมูล

๔.๑ ถอดแถบบันทึกเสียง

๔.๒ ศึกษามิติคัมภีร์ใบลานจากภาพถ่าย

๔.๓ จัดจำแนกข้อมูลมิติต่าง ๆ ให้เป็นระบบ

๕. ขั้นวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

นำข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความโดยเชื่อมโยงกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตามกรอบวัตถุประสงค์ แล้วนำเสนอโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ นำเสนอผลการศึกษาเป็น ๖ บท ดังนี้

บทที่ ๑ บทนำ

๑. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

๒. คำถามการศึกษา

๓. วัตถุประสงค์

๔. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๕. ขอบเขต

๖. ระเบียบวิธีวิจัย

๗. กรอบคิด

๘. นิยามศัพท์เฉพาะ

บทที่ ๒ ภูมิหลังของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอำเภอขุขันธ์

๑. ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

๒. ลักษณะภูมิศาสตร์

๓. การคมนาคมและระบบเศรษฐกิจ

๔. ระบบการศึกษา

๕. ลักษณะทางสังคม

บทที่ ๓ การแพร่กระจายในกลุ่มวัฒนธรรมไทยและกัมพูชา

๑. การกำเนิดและการแพร่กระจายวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลาน

๒. การแพร่กระจายวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานในดินแดนสุวรรณภูมิ.

๓. การแพร่กระจายในกลุ่มวัฒนธรรมไทยและกัมพูชา

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

บทที่ ๔ การแพร่กระจายวัฒนธรรมและมิติทางวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอำเภอขุขันธ์

๑. การแพร่กระจาย

๒. ประเภทคัมภีร์ใบลาน

๓. มิติทางวัฒนธรรม

๔. องค์ประกอบภายใน

บทที่ ๕ วัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานกับกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอำเภอขุขันธ์

๑. ทิศการศึกษาวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลาน

๒. คัมภีร์ใบลานกับชุมชนชาติพันธุ์เขมรอำเภอขุขันธ์

บทที่ ๖ สรุปผล อภิปรายผล และเสนอแนะ

๑. สรุปผล

๒. อภิปรายผล

๓. เสนอแนะ

นิยามศัพท์เฉพาะ

คัมภีร์ใบลาน หมายถึง คัมภีร์ใบลานทุกประเภท ทั้งเกี่ยวข้องกับศาสนาและอื่น ๆ

ชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และสืบเชื้อสายบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทย หมายถึง คนไทยเชื้อสายเขมรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ในเขตตำบลกันทรารมย์ ตำบลศรีสะอาด ตำบลปราสาท อำเภอขุขันธ์

เขตวัฒนธรรมขอมบริเวณปราสาทพระวิหาร หมายถึง พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับที่ตั้งของปราสาทพระวิหาร โดยเฉพาะพื้นที่ที่ปรากฏปราสาทหินในเขตจังหวัดศรีสะเกษ

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของพื้นที่ศึกษากับสังคมอื่น การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ศึกษาเป็นอีกพื้นที่ย่อย ๆ ที่ปรากฏวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานเป็นวัฒนธรรมของชุมชนอย่างหนึ่ง

๒. สืบเนื่องจากตัวอักษรในใบลานและตัวเขมรปัจจุบันมีรูปสัณฐานไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนั้นการยกตัวอย่างคำหรือประโยคที่พบในใบลานจะใช้ระบบการพิมพ์ภาษาเขมรปัจจุบันแทน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

๓. ในระบบการพิมพ์ภาษาเขมรไม่ปรากฏรูปตัว ᩮ ดังนั้นจึงใช้รูปที่ใกล้เคียงกัน คือใช้ตัว ᩯ แทน

๔. รูปคำศัพท์ภาษาเขมรที่ปรากฏหลายรูปซึ่งเป็นผลจาการเขียนผิดเพี้ยน การเขียนเลือกใช้คำศัพท์ในการพิมพ์นี้จะเลือกใช้คำที่ปรากฏว่าเป็นความนิยม แม้ว่าคำดังกล่าวผิดไปจากรากศัพท์เดิมที่ถูกต้อง

๕.ในการศึกษาครั้งนี้ใช้คำที่สัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา ๓ คำ คือ ขอม เขมร กัมพูชา ซึ่งแต่และคำจะใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน คือ

คำว่า “ขอม” จะใช้ในบริบทที่กล่าวถึงเรื่องวัฒนธรรมและกล่าวถึงประเทศกัมพูชาในยุคก่อนเมืองพระนคร (ฟูนันและเจนละ) จนถึงยุคหลังเมืองพระนคร

คำว่า “เขมร” ใช้ในบริบทที่กล่าวถึงเรื่องภาษา และชาติพันธุ์ คือ ใช้ว่า ภาษาเขมร และชาติพันธุ์เขมร

กัมพูชา จะใช้ในบริบทที่กล่าวถึงราชอาณาจักรกัมพูชาโดยรวม หรือกล่าวถึงอาณาจักรกัมพูชาที่อยู่ในยุคหลังเมืองพระนครจนถึงปัจจุบัน

๖. ในการถ่ายถอดเสียงภาษาเขมรเป็นรูปภาษาไทยนั้นใช้ระบบของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ คือ

หน่วยเสียงพยัญชนะ

พยัญชนะในภาษาเขมรถิ่นไทยมีทั้งสิ้น ๒๒ เสียง เป็นพยัญชนะต้นได้ทั้ง ๒๒ เสียง และเป็นพยัญชนะสะกด ๑๔ เสียง แต่ละเสียงกำหนดให้เขียนโดยอักษรไทยดังนี้

๑. พยัญชนะต้น

	ริมฝีปาก	ปุ่มเหงือก	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	เส้นเสียงกัก
เสียงกักไม่ก้อง ไม่พ่นลม	P(ป)	t (ต)	c (จ)	k (ก)	? (อ)
เสียงกัก ไม่ก้อง พ่นลม	ph (พ)	th (ท)	ch (ช)	kh (ค)	
เสียงกัก ก้อง	b (บ)	d (ด)			
เสียงเสียดสี	f (ฟ)	s (ซ)	h (ฮ)		
เสียงนาสิก	m (ม)	n (น)	n (ญ)	n (ง)	
เสียงข้างลิ้น		l (ล)			
เสียงลิ้นรัว		r (ร)			
เสียงกึ่งสระ	w (ว)		j (ย)		

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

คำอธิบาย สำหรับการเขียนในระบบของภาษาไทย เสียง ๆ หนึ่งอาจมีรูปเขียนได้หลายรูป เช่น ฒ ฑ ท ธ แต่ในการเขียนในภาษาเขมรจะใช้รูปเดียว คือ ท โดยจะเลือกใช้ตัวอักษรที่ใช้บ่อย และถ้าเสียงที่มีคู่เป็นอักษรต่ำ หรือกลาง กับอักษรสูง เช่น ซ-ส ฮ-ห หรือ พ-ผ จะใช้เฉพาะอักษรกลาง (ก จ ด ต ฎ ฏ บ ป อ) เนื่องจากภาษาเขมรไม่มีเสียงวรรณยุกต์ (เสียงสูง- ต่ำ) การใช้อักษรสูงจะมีปัญหาในการอ่านได

๒.พยัญชนะสะกด

ในบรรดาหน่วยเสียงพยัญชนะทั้ง ๒๒ เสียงของภาษาเขมรถิ่นไทย สามารถเกิดเป็นพยัญชนะสะกดได้ ๑๔ เสียง ดังนี้

P(ป)	t (ต)	c (จ)	k (ก)	? (ไม่มีรูปเขียน))
				h (ฮ)
m (ม)	n (น)	n (ญ)	n (ง)	
l (ล)				
r (ร)				
w (ว)		j (ย)		

หมายเหตุ เนื่องจากรูปพยัญชนะ ป ซึ่งแทนเสียง p และพยัญชนะ ต แทนเสียง t ไม่ปรากฏใช้เป็นพยัญชนะตัวสะกด ในการเขียนภาษาไทยให้ใช้รูป บ แทน ป และ ด แทน ต ในตำแหน่งที่เป็นพยัญชนะสะกด

หน่วยเสียงสระ

หน่วยเสียงสระภาษาเขมรถิ่นไทย มี ๓๔ หน่วยเสียง

๑. สระเดี่ยว ๒๘ เสียง

	หน้า		กลาง		หลัง	
สูง	i (อิ)	i i (อี)	ɯ (อึ)	ɯɯ (อื)	ʊ (อุ)	ʊʊ (อู)
กึ่งสูง	ɪ (อิ)	ɪɪ (อี)	(อึ)	(อื)	ʊ (อุ)	ʊʊ (อู)
กลาง	e (เอ็)	ee (เอ)	(เออึ)	(เออ)	o(ø) (โอ็)	oo (โอ)
	(เอะ)		(เออะ)		(โอะ)	
กึ่งต่ำ	æ (แอ็)	ææ (แอ)	ʌ (เออึ)	ʌʌ (เอิ)	(อ็อ)	(ออ)
	(แอะ)		(เอุอะ)	(เอุอ)	(เอาะ)	
ต่ำ			a (อั)	aa (อา)	ɒ(อึอุ)	ɒɒ (ออุ)
			(อะ)			

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

๒. สระผสม ๖ เสียง

ia (เอียี)	ɯa (เออี)	ua (อ็ว)
(เอียะ)	(เออะ)	(อัวะ)
iia (เอีย)	ɯɯa (เออื)	uua (อัว)

หมายเหตุ

๑. จุดใต้สระแสดงลักษณะการเกิดเสียงของเสียงสระว่าเกิดในขณะที่ลิ้นลดต่ำลงกว่าสระปกติ

๒. - แสดงความหมายเหมือน. (จุด) แต่ในกรณีที่เป็นสระซึ่งในการพิมพ์ไม่สามารถวาง . (จุด) ไว้ข้างใต้ได้ จึงต้องวางข้างบนและเปลี่ยนรูปไป

๓. สระเอะ แอะ เออะ โอะ เอาะ ใช้แทนเสียงสระสั้นที่มีเสียง ? เสียงกักเป็นตัวสะกดถ้าเป็นตัวสะกดอื่น ๆ ใช้ไม้ไต่คู้แทน เช่น เอ็ แอ็ เออ็ อ็อด

๔. การเขียน ไ- ใ- อัย ให้เลือกใช้ ไ- เช่นคำว่า ทไง และ อำ กับ อัม ให้เลือกใช้ “อำ”เช่นคำว่า กำปุบ เป็นต้น

๕. การเขียนสระยาวและสระสั้นเป็นความแตกต่างที่มีความสำคัญในภาษาเขมรถิ่นไทยและมีคู่เทียบเสียงจำนวนมาก ในการเขียนจึงต้องใช้ ไม้ไต่คู้ เช่น เมือ็ด ที่แปลว่า “ปาก” จ็อด ที่แปลว่า “ฝาด” เป็นต้น นอกจากนี้สระ โ- เสียงสั้นมีการเขียนลดรูปเหมือนภาษาไทย

๖. การแสดงเสียงสั้นของสระในคำที่มีตัวสะกด จะมีการใช้ไม้ไต่คู้ เช่น เมือ็ด เติ๋ว์ เนื่องจากการพิมพ์ไม่สามารถจะวางไม้ไต่คู้ไว้บนสระได้ ในการถ่ายถอดเสียงจึงกำหนดให้ใช้ไม้ไต่คู้บนพยัญชนะที่ตามมาได้

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University